
Barbara E. Kritzer

A társadalombiztosítás privatizációja – a chilei tapasztalatok

A nyugati félteke államai közül elsőként 1924-ben Chilében hoztak létre olyan átfogó társadalombiztosítási rendszert, amely öregségi és özvegyi nyugdíjat, rokkantsági ellátást és betegbiztosítást egyaránt tartalmazott. A hetvenes évek végére kiderült, hogy nagyarányú állami támogatás nélkül ez a rendszer nem tudta volna tovább teljesíteni a kifizetéseket. 1981-ben, megint csak elsőként, Chilében bevezették a kötelező tőkefedezeti magán-nyugdíjbiztosítást. Világszerte számos országban ütközik nehézségekbe a társadalombiztosítási rendszer finanszírozása, ezért sokan törekszenek arra, hogy mások tapasztalatainak megismerésével találják meg a megoldásokat. A chilei modell népszerű ebben a körben. Az alábbi tanulmányban a régi rendszer problémáit, az átmenet feltételeit és a jelenlegi rendszer teljesítményét elemezzük.

A váltás okai

1981 előtt a chilei társadalombiztosítás nem egységes rendszerként funkcionált, hanem egy sor különálló, foglalkoztatási ágazatokra épülő rendszerből állt. Három nagy program működött: egy-egy az állami alkalmazottak, a havi fizetéssel rendelkező alkalmazottak, valamint a fizikai munkások számára, s ezeken kívül még 30 további, ágazati program. 1979-ben a befizetések 94 százaléka a három nagyhoz folyt be, míg a kisebb alapok közül 13-nak volt kevesebb mint 1000 befizetője (Cheyre 1988:30). Minden egyes alapnak más volt a befizetési és indexálási rátája, s eltérő juttatásokkal és nyugdíjazási feltételekkel dolgoztak. A fix fizetéses alkalmazottak alapjánál például a legmagasabb nyugdíj az utolsó elért jövedelem 100 százaléka volt, míg a fizikai munkások alapjánál csak 70 százalék. Egyes nyugdíjasok több alaptól is kaphattak juttatást. Minden alap saját adminisztrációt tartott fenn. A magas járulékfizetési kötelezettségek bizonyára visszatartották a munkaadókat attól, hogy újabb dolgozókat alkalmazzanak. Egyes munkaadók feketén alkalmazták a munkaerőt, hogy elkerüljék a járulékfizetést. Mivel a rendszer a korábbi jövedelemtől függetlenül biztosította a minimál nyugdíjat, sok dolgozó és

munkaadó vagy teljesen megkerülte a járulékfizetést, vagy csak a jövedelem egy része után fizetett. Megint mások egészen a nyugdíjazás előtti ötödik évig csak a jövedelmük egy részét vallották be, és így kevesebb járulékot fizettek, mert csak az utolsó öt év jövedelmét vették alapul a nyugdíj kiszámításakor (Myers 1992). A hetvenes évektől lényeges változtatásokat alkalmaztak. A nyugdíjkorhatárt férfiak esetében 65, nők esetében 60 évre emelték, a szolgálati idő alapján járó speciális nyugdíjakat eltörölték, és minden alapnál egységes indexálási módszert alkalmaztak. A hetvenes évek elején bekövetkezett gazdasági válság miatt a kormány az inflációnál kisebb mértékben emelte a béreket és nyugdíjakat, és csökkentette a járulékfizetési kötelezettséget, hogy olcsóbb legyen a munkaerő és ösztönözze a foglalkoztatást (a munkanélküliség háromszorosa volt a korábbinak). A járulékfizetők aránya ugyanakkor csökkent a nyugdíjasokéhoz képest, aminek részben a munkanélküliség, részben az informális alkalmazás és a fizetés megtagadása volt az oka. Mindennek eredményeként a társadalombiztosítás hiánya elérte a bruttó hazai termék 25 százalékát.

A hetvenes évek végére egyre világosabbá vált, hogy meg kell változtatni a rendszert. „A közvélemény abban az időben inkább a rendszer egységesítését és központosítását támogatta volna a felosztó-kirovó rendszer fenntartása mellett, és nem a rendszer egészének megváltoztatását.” Az akkor hatalmon lévő katonai kormány azonban mégis egy teljesen új rendszer bevezetése mellett döntött. A drasztikus változással a kormány abban reménykedett, hogy a nyugdíjazás terhét az egyénre háríthatja, csökkentve a kormány pénzügyi felelősségvállalását, ösztönözve a gazdasági növekedést és a foglalkoztatást.

Az a tény, hogy a nyugdíjasok 93 százaléka csak a minimális juttatást kapta, segítette a kormányzatot az új rendszer propagandája során. „Az erős ellenzék hiányának valószínűleg szintén volt szerepe.”

1981 májusában vezették be az új, egyéni számlákon alapuló rendszert. A régi rendszer már nem fogadhatott be új tagokat, s így fokozatosan épült le, mivel előbb a befizetők, majd évekkel később a kedvezményezettek fogytak el. Néhány befolyásos csoport (a hadsereg és a rendőrség) speciális rendszerei ugyanakkor megmaradtak. A magánrendszerbe való belépést kötelezővé tették a kezdő munkavállalóknak (a hadsereget kivéve), de önkéntes maradt az önfoglalkoztatók számára. A régi rendszer tagjainak lehetővé tették, hogy az új rendszerre váltsanak át.

Az átmenet

Az átmenet fontos problémája az átalakítás költsége, amely nagyon nagy lehet. E költségek fedezésére a chilei kormány a bruttó hazai termék 5,5 százalékának megfelelő költségvetési többletet halmozott fel, amelyet részben az állami vállalatok privatizációja nyomán befolyt összegből sikerült elérni (Diamond és Valdés-Prieto 1994).

Az 1981 előtti változások – a nyugdíjkorhatár emelése, a szolgálati időn alapuló speciális nyugdíjak megszüntetése, az adminisztráció egységesítése

– megkönnyítették az átalakítást, mivel csökkentették a költségeket (Vittas 1995). Az is könnyítette az átmenetet, hogy 1981-ben a dolgozók és a nyugdíjba vonulók aránya 9:1 volt.

Megszüntették a munkaadói járulékot, amely a régi rendszerben 11 és 16 százalék között mozgott. A kormány, hogy ösztönözze az új rendszerbe való belépést, és ellensúlyozza a megnövekedett munkavállalói járulékfizetési kötelezettséget, 18 százalékos egyszeri béremelést hirdetett meg azok számára, akik az új rendszert választották. Ez 11 százalékos reálbér-emelkedést eredményezett a munkavállalóknak, míg a munkaadók összköltsége változatlan maradt.

Akik a régi rendszerben, az 1980 novembere előtti öt évben legalább 12 hónapon át járulékot fizettek, és átléptek az új rendszerbe, a megszerzett jogosultságuk értékét kifejező kötvényt kaptak. A kötvények teljes értékét a nyugdíjba vonuláskor kell kifizetni, ami azt jelenti, hogy a költségvetésre háruló terheik időben eloszlanak. A régi nyugdíjrendszer, amely fokozatosan szűnik meg, jelenleg még két nagy alapot tartalmaz: a Társadalombiztosítási Szolgálatot, amely a kékgallérosoké, és a Magánalkalmazottak Alapját, amely a fehérgallérosoké. Ezeket a munkavállalói járadékfizetésből és az állami költségvetési támogatásból finanszírozzák. A tervek szerint az állami alapokat 2050-ig finanszírozzák, akkorra nem lesznek már kedvezményezettek. A költségek, amelyekbe egyaránt beletartoznak a kötvényekért járó kifizetések és a nyugdíjak, 2007-ig növekszenek, s onnan az előrejelzések szerint csökkennek majd (Marcel és Arenas 1992). Ezeket a költségeket a becslések a bruttó hazai termék 1,5 és 5 százaléka közé teszik.

Az új, privatizált rendszer: járulékok, jogosultsági feltételek és juttatások

A privatizált rendszerben az új nyugdíjalap-kezelő cégek keretében egyéni folyószámlát hoztak létre a dolgozók számára. A dolgozók egy felső havi jövedelemhatárig havonta jövedelmük 10 százalékát fizetik be folyószámlájukra. (A jövedelemhatár megállapításának alapja a pénzügyi egység [UF], amelynek számításakor a fogyasztói árindexet is figyelembe veszik. 1996-ban az UF értéke kb. 31 USA dollárnak felelt meg, és 60 UF volt a jövedelemhatár.) A dolgozó a kötelező járulékon túl további befizetést is tehet, legfeljebb 48 UF értékig. A kötelező 10 százalék adómentes, míg a további befizetések nem csökkentik a személyi jövedelemadó alapját. A rokkantsági és özvegyi ellátások fedezésére a dolgozóknak jövedelmük további 3 százalékát kell befizetniük, az egészségbiztosítási járulék pedig 7 százalék.

A dolgozók az alapkezelőknél külön tartalékszámilát is nyithatnak, de ezeket nem tekintik társadalombiztosítási befizetéseknek, és személyi jövedelemadó terheli őket. Ezekről a számlákról évi négy alkalommal lehet pénzt felvenni, s a nyugdíjba vonuláskor a rajtuk lévő összeget hozzáadják az egyéni számlához.

Az előnyugdíj bizonyos feltételekkel megengedett, s akik elérik a nyug-

díjkorhatárt és legalább húsz éven át fizettek járulékot, azok számára az állam garantálja a minimálnyugdíjat, amely megfelel a minimálbér 85 százalékának.

A nyugdíj összegét a biztosított kötelező és önkéntes befizetéseiből, illetve a hozamokból számítják ki. Nyugdíjba vonuláskor a biztosított

– rendszeres kifizetéseket kérhet várható élettartamának megfelelően az egyéni számlájáról;

– élethosszig tartó évjáradékra válthatja járandóságát, vagy

– választhatja a fentiek kombinációját.

A különböző kifizetési módok mindegyikének megvannak az előnyei és a hátrányai. A rendszeres kifizetések előnye, hogy magasabb havi összegeket jelenthet, mert az évjáradék-számításkor konzervatívabb megtérülési rátával és kedvezőtlenebb halálozási adatokkal számolnak, az örökösök megkapják a tőkét, ha a jogosult korábban hal meg, míg az évjáradék nem örökölhető stb. Az egyik hátránya ennek a kifizetési módnak az, hogy a tőke még a biztosított életében elfogyhat (ebben az esetben a minimálnyugdíjra vonatkozó szabályok érvényesülnek). Az évjáradék előnye, hogy a kamatlábak garantáltak, és a biztosított élete végéig megkapja. Másfelől viszont az évjáradékot kezelési költség terheli.

A rokkantsági nyugdíjat azok kaphatják meg, akik nem felelnek meg az öregségi nyugdíj feltételeinek, de munkaképességük 50 százalékkal csökkent, és a rokkantságuk előtti öt évben legalább két évig járulékot fizettek. A rokkantság oka betegség vagy baleset lehet, de a munkahelyi balesetek áldozatait teljesen különálló rendszerben látják el. A rokkantságot megelőző tíz év átlagjövedelmének 50 százalékát kaphatja rokkantsági résznyugdíjként az, aki 50–66 százalékig, jövedelme 70 százalékát pedig az, aki 66–100 százalékig veszítette el munkaképességét.

A rokkantság fokát speciális orvosi bizottságok három évenként állapítják meg, de ha a második hároméves szakaszra is azonos döntést hoznak, a jogosultság állandóvá válik (Callund 1994).

Az özvegyi nyugdíjat akkor állapítják meg, ha a házastárs a halála előtti öt évben legalább két évig fizetett járulékot. Az özvegy nők vagy a fogyatékos özvegy férfiak (férfiak más esetben nem jogosultak az özvegyi nyugdíjra) a biztosított nyugdíjának 60 százalékát kaphatják, a 18 év alatti árvák (tanulók esetében 25 év alatt, illetve fogyatékosok korhatár nélkül) 15 százalékot (teljes árvaság esetén 30 százalékot), az eltartott szülők pedig 50 százalékot. A járandóság kifizetésének módjai ezekben az esetekben is ugyanazok, mint a nyugdíjasoknál (Social Security Administration 1995).

Minimálnyugdíjak

Az új rendszerben az állam garantálja a minimálnyugdíjat azoknak, akik: 1. legalább húsz évig fizettek járulékot, és a felhalmozott tőke nem fedezi a törvényben rögzített nyugdíjminimumot, és 2. azoknak, akik a rendszeres kifizetéseket választották, de kimerítették a számlájukon levő tőkét, mert túlélték a becsült várható élettartamot.

Becslések szerint a dolgozóknak 30–40 százaléka válhat jogosulttá a mi-

nimálnyugdíjra. Ez részben az alacsony jövedelmek következménye, részben pedig annak köszönhető, hogy az emberek a valóságosnál alacsonyabb jövedelmeket vallanak be. Az is előfordulhat, hogy lesznek, akik a kötelező húsz éven át fizetik a járulékot, majd nem fizetnek többet, de így is megszerzik a jogosultságot.

A létminimumot fedező nyugdíjat kaphatnak azok, akik nem jogosultak a minimálnyugdíjra sem. Az állam mintegy 300 ezer ilyen nyugdíjat biztosít, s a várakozólista meglehetősen hosszú, a feltételek igen szigorúak (Mesa-Lago 1994). Mind a minimálnyugdíjat, mind a létminimum-nyugdíjat az állam fedezi.

Az alapkezelők

Az alapkezelő olyan magánvállalat, amely egy, a magánszemélyek egyéni folyószámláiból álló nyugdíjalap kezelésére jogosult. A dolgozóknak csak egy alapkezelőnél lehet számlájuk, és egy cég csak egy alapot kezelhet. Az alapkezelők gyűjtik a járulékokat, vezetik a folyószámlákat, az előírások betartásával befektetik ezeket az összegeket, és adminisztrálják az öregségi, özvegyi és rokkantsági nyugdíjakat. Szolgáltatásaikért kezelési költséget számítanak fel. Alapkezelő céget bármely részvényescsoport létrehozhat, a bankokat kivéve. A cég létrehozásához és működtetéséhez előírt tőkeminimum a tagok számától függ.

Megengedett befektetések

Az alapkezelőkre nagyon szigorú befektetési szabályok vonatkoznak. A rendszer bevezetésekor csak kis kockázattal járó hazai eszközökbe fektethették be a pénzeket, mint például államkötvények, pénzügyi intézmények határidős letétei, általuk garantált kötvények, más nyugdíjalapok részvényei. A nyugdíjak hozamai így módon a chilei gazdaság helyzetéhez kötődtek.

1996-ban új szabályozást vezettek be, amely lehetővé teszi nemzetközi befektetési alapok és kölcsönös alapok létrehozását, s ezek eszközeik 100 százalékát külföldön fektethetik be. Az alapkezelők és más pénzügyi csoportok ezekben részvényeket szerezhetnek, s így külföldre is kiterjeszthetik portfóliójukat.

Az alapkezelőknek a nyugdíjalap egy százalékának megfelelő befektetési tartalékot kell képezniük, s a tartalék befektetésére ugyanazok a szabályok érvényesek, mint a nyugdíjalap egészére. A nyugdíjalapoknak meghatározott minimum- és maximum-megtérülési mutatók között kell mozogniuk, s amennyiben a számított átlagos megtérülési rátát meghaladó eredményt produkálnak, a többletet elkülönített jövedelmezőségi tartalékban kell elhelyezniük. Ha az eredmény kisebb, mint az átlag, a különbözetet a tartalékból kell pótolniuk. Ha valamely alap hat hónapon belül nem tudja ezt megtenni, az állam pótolja a hiányt, majd felszámolja a céget, és szétosztja a folyószámlákat a többi alapkezelő között, s a tagok új nyugdíjalapot választhatnak.

Adminisztráció

A nyugdíjalap-kezelő cégek feletti ellenőrzést a Munkügyi és Társadalombiztosítási Minisztérium mellett működő önálló állami szervezet látja el, amelynek vezetőjét a chilei elnök nevezi ki. A felügyelőség több mint száz fős apparátusa – jogászok, könyvvizsgálók stb. – ellenőrzi az alapok befektetéseit, jövedelmezőségét, a befektetéseket és a járandóságokat. Ők engedélyezik új alapkezelők létrehozását, kezdeményezhetik engedélyek visszavonását, értelmezik a jogszabályokat stb. (Callund 1994).

A főfelügyelő tagja a kockázatelbíráló bizottságnak is, amelynek a feladata a különböző befektetési típusok kockázatának felmérése.

A főfelügyelőség irányítja még a rokkantsági programot is, azaz kidolgozza és ellenőrzi a rokkantság megállapításának rendszerét, ellenőrzi a jogosultságokat megállapító speciális orvosi bizottságokat (Aguire et al. 1995).

Részvételi arányok

1994-ben mintegy 5 millió tagja volt az új rendszernek, beleértve a 190 ezer nyugdíjast (a régi rendszerhez 900 ezer nyugdíjas tartozott). Az önfoglalkoztatók részvétele önkéntes, és 10 százalék körül marad (ami a teljes munkaerő 27 százalékát jelenti).

A rendszer különbséget tesz a tagok között: a hozzájárulást aktívan nem fizetők és a rendszeres járulékfizetők között. A rendszerbe belépettekenek csak 58 százaléka fizet rendszeresen. A többiek vagy csak azért lépnek be és csak annyit fizetnek, hogy jogosultságot szerezzenek az állami minimálnyugdíjra, vagy azért nem fizetnek, mert munkanélküliek vagy csak szezonális munkájuk van. 1990 és 1994 között évente átlagosan csak a teljes munkaerő 55 százaléka fizetett járulékot az új rendszerben, míg a tagok a munkaerő 88 százalékát tették ki.

Az alapkezelők kutatásai szerint 1990-ben a több mint egy évig nem fizetők 26 százaléka (többségükben nők) saját maga lépett ki a munkából, 13 százaléka munkanélküli volt, és 37 százalékuk volt önfoglalkoztató (Marcel és Arenas 1992). A munkaadók is gyakran lassan vagy egyáltalán nem utalják át a járulékokat az alapkezelőknek. A régi rendszerben csak egy alaphoz kellett befizetni, míg most többhöz és még a régihez is. A nem fizető munkáltatók ellen feljelentést lehet tenni a főfelügyelőségen: 1996 elején 150 ezer ilyen ügy volt (Economist Intelligence Unit 1996).

A rendszer működése

A program elindításától kezdve az alapok éves nettó megtérülési rátája 12,9 százalék volt. A nyolcvanas években a megtérülés rendre 10–15 százalék között volt, mert kétszámjegyű kamatot hozó indexált államkötvényekbe fektettek be, s a többi értékpapír hozama is magas volt, és viszonylag kevés

tőzsdei befektetést tettek. Napjainkig a legmagasabb megtérülési arány 29,7 százalékos (1991), a legalacsonyabb –2,5 százalékos (1995) volt.

1995 végén az alapkezelők vagyonát 25 milliárd dollárra becsülték, ez a bruttó hazai termék 40 százaléka.

Érdemes megemlíteni, hogy van olyan alapkezelő, amely latin-amerikai partnercégében szerzett részesedést: a legnagyobb chilei alap 13 százalékos részvénycsomag tulajdonosa Peruban, 20 százalékot szerzett Kolumbiában és 25 százalékot Ecuadorban.

Gyakran a privatizált rendszer előnyeként említik, hogy lényegesen növeli a megtakarításokat az országban. Számos szakértő szerint azonban nem bizonyítható, hogy egyedül az új nyugdíjrendszer bevezetésének eredménye volna a chilei tőkefelhalmozás jelentős növekedése. A Világbank szakértője szerint nehéz volna meghatározni, milyen közvetlen hatással volt az új rendszer a chilei gazdaságra általában. Mivel ezzel egy időben más makrogazdasági lépéseket is tettek, bonyolult lenne pontosan fölbecsülni, hogy mekkora volt az egyes változtatások konkrét szerepe a chilei gazdaságban megfigyelt gyors növekedésben a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején.

Egy közelmúltban közzétett Merrill Lynch-jelentés szerint az alapkezelők csak 2 százalékponttal járultak hozzá a nyolcvanas évek elejétől megfigyelhető 10 százalékos éves felhalmozás-növekedéshez. Az új rendszerre vonatkozó elképzelések része volt az alapkezelők közötti verseny. A rendszer létrehozásakor 12 alapkezelő volt, 1994-ben már 21, ami 1996-ra 15-re csökkent. Az 1982–84-es recesszió idején a négy legnagyobb alapkezelő tönkrement, ezeket az állam megvásárolta, majd újra magáncégeknek adta el, köztük amerikai pénzügyi konzorciumoknak. 1995-ben a rendszer történetében először minden alapkezelő veszteséges volt, ennek következtében nyolc cég olvadt össze, egyet pedig felszámoltak.

A választás szabadsága

A szabályok szerint a tagok négyhavonta vihetik át folyószámlájukat más alapkezelőhöz. Ezek a váltások komoly gondokat okoznak az alapkezelőknek, mert jelentős költségekkel járnak. 1994-ben az 5 millió tag egyötöde váltott alapot. A döntésben szerepet játszik a várható tőzsdei teljesítmény és a kamatlábak becslése, e téren viszont a legtöbb érintettnek nincs meg a kellő tapasztalata. A munkavállalókat a minimálnyugdíjat leszámítva, semmi sem védi a rossz döntések következményeitől, s a rendszer maga nem garantál egy bizonyos hozamszintet. Az alapkezelők számának növekedésével a verseny hatására növekedni kezdett az ügynökök száma is: 1982-ben összesen 1900 ügynök dolgozott, míg 1994-ben már 15 ezer. Általában televíziókat, utazásokat kínálnak, hogy rávegyék az ügyfeleket, csatlakozzanak valamelyik alaphoz. Mindez magas működési költségeket eredményez: 1995-ben az egy tagra jutó átlagos költség évi 62 dollár volt, amelynek az egyharmada az ügynöki költség. Annak érdekében, hogy csökkenjen a váltások gyakorisága, 1996-ban javasolták, hogy a tagoknak legalább egy évig azonos

alpnál kelljen maradniuk, majd három év után a várakozási idő csökkenjen 6 hónapra. Alapváltás esetén további kezelési költséget kellene fizetni, amely legfeljebb a tényleges költség fele lehetne. A szakértők szerint ezek nélkül a változtatások nélkül a váltások száma elérheti a másfél milliót (*El Mercurio* 1996, *Estrategia* 1996).

A járadékok

Bár az átlagos kifizetések hivatalosan magasabbak az új rendszerben, mint a régiben, nem biztos, hogy ez az összehasonlítás reális, mert a különböző programokban résztvevők korosztályi és jövedelem szerinti összetétele eltérő lehet. Az új rendszer ráadásul még viszonylag kevés kedvezményezettnek fizet, és a ma ott kifizetett nyugdíjak is jórészt a régi rendszerben szerzett jogosultságokon alapulnak. Az új rendszerben senki sem érthette még el a húszéves szolgálati időt, hiszen maga a rendszer csak 15 éves. Idővel, ha az aktív – tehát ténylegesen járulékot fizető – tagok aránya az említett alacsony szinten marad, egyre többen fogják az állami minimálnyugdíjat kapni, viszont nem biztos, hogy ez fedezni tudja majd a minimális életszínvonal fenntartását.

Ami az aktív, járulékfizető tagok összetételét illeti, megállapítható, hogy az alacsony jövedelműek kevésbé vesznek részt a rendszerben, míg a magas jövedelműek nagyobb számban lépnek be: a tagok havi átlagkeresete 480 dollár, ami meghaladja a 412 dolláros országos átlagot (Chilei Statisztikai Intézet 1995). A tagok mintegy 40 százaléka nő, akik átlagosan kevesebb nyugdíjat kapnak, mint a férfiak, mivel a rendszer nem veszi figyelembe a gyermekgondozással töltött időt, és mivel összességében is mintegy 25 százalékkal kevesebb a jövedelmük. A nők még akkor is alacsonyabb ellátást kapnak, ha azonos korúak és a folyószámlájukon is a férfiakéval azonos összeg szerepel, mert ha az évjáradékot választják, annak kiszámítását hosszabb várható élettartamuk alapján végzik (Collins és Lear 1995: 167–181).

A nyugdíjjárulékok alapjául szolgáló bevallott jövedelmek növekedése 1982–90 között 20 százalékkal elmaradt az országos átlagtól. Marcel és Arenas szerint ez két okra vezethető vissza: az idősebb dolgozók magasabb bérémelegéseket kapnak, mint a fiatalok, és az emberek nem vallják be a teljes jövedelmüket a társadalombiztosításnak (Marcel és Arenas 1992). 1990 végén például a befizetések 25 százaléka alapja a minimálbér vagy még annál is alacsonyabb összeg volt, és a 30–35 év közötti befizetők 70 százaléka olyan alacsony összeg volt a számláján, hogy a hozamokkal és kamatokkal együtt is alig egynegyedét fedezné a létminimum kétszeresét kitevő nyugdíjnak.

Ahhoz, hogy a nyugdíjak az utolsó jövedelem 70 százaléka megfelelő összeget érjenek el – amint azt a rendszer megalkotói várják –, 6 százalékos hozamra van szükség a teljes időszakra számítva. Bár az elmúlt 15 évben a hozamok magasak voltak, nem biztos, hogy az arányokat hosszabb távon is fenn lehet tartani. Robert Myers szerint ha az alapok az eszközeik kétharmadát az alacsony kockázattal járó állampapírokba vagy az állam által tá-

mogatott bankpapírokba fektetik, mint teszik ezt jelenleg, a mostani magas hozam hosszú távon nem biztosítható, azok inkább 2-3 százalék körül fognak alakulni (Myers 1992).

Az állam szerepe

A chilei nyugdíjrendszer nem teljesen privatizált, az állam jelentős pénzügyi és adminisztratív szerepet játszik benne azzal, hogy finanszírozza az új rendszerben garantált minimálnyugdíjakat. A költségek tovább növekedhetnek, felülmúlva a várakozásokat és a jelenlegi szintet is. Az állam átállási költségei közé tartozik még a régi rendszerben szerzett jogosultságokat jelképező kötvények fedezete és a régi rendszerben maradtak nyugdíjainak növekvő összege, mivel az oda befizetők száma egyre csökken, végül pedig egyáltalán nem lesznek befizetések.

Mindehhez hozzájárul még az is, hogy az állam a főfelügyelőségen keresztül garantálja az alapok fizetőképességét. A rendszer története során – különösen az 1982–84 válság idején – többször kellett az államnak közbeavatkoznia és átvennie a pénzügyi ellenőrzést egyes alapok felett.

Mit lehet alkalmazni a chilei tapasztalatokból?

Bár a chilei rendszer még újnak számít, egy sor latin-amerikai ország erre a mintára alakította át saját nyugdíjrendszerét, néhány országban már döntöttek a reformról, de még nem működik az új rendszer, és van, ahol még folynak a viták a bevezetéséről. Ezekben az országokban mindenütt hasonló problémákkal küszködnek, mint Chilében 1981 előtt. Az Egyesült Államokban is egyre többen vetik fel a társadalombiztosítás privatizálásának gondolatát, a módszerek a chilei modell átvételétől a társadalombiztosítási alapok tőzsdei bevezetéséig terjednek. Korai volna még végleges értékelést adni az új rendszerről, viszont néhány problémát mindenképpen meg kell vizsgálni a chilei modell átvétele előtt: hogyan biztosítható a megfelelő nyugdíj minden jövedelmi kategóriában, hogyan kezelhetők a potenciálisan magas átállási költségek, milyen pénzügyi és adminisztratív felelősséget vállal az állam.

Fordította Kiss Róbert

Irodalom

- Aaron, Henry (1996): The Myths of the Social Security Crisis. In: *The Washington Post*, július 21. C1–C2.
- Aguiar J., Hernán–Fernando S. Avila–Gabriel A. del Rio (1995): Pensiión de invalidez. Proceso de evaluación y calificación de la pérdida en la capacidad de trabajo. In: *Quince años después. Una mirada al sistema privado de pensiones*. Sergio V. Baeza és Francisco Margozzini szerk. Santiago, Chile: Centro de Estudios Públicos.

- Baeza V., Sergio-Francisco C. Margozzini (szerk.) (1995): Quince años después. Una mirada al sistema privado de pensiones. Santiago, Chile: Centro de Estudios Públicos.
- Borden, Karl (1995): *Dismantling the Pyramid: The Why and How of Privatizing Social Security*. The Cato Project on Social Security Privatization. No 1. Augustus 14.
- Bustos Castillo, Raúl (1993): Comments on „Analysis of a national private pension scheme: The case of Chile.” In: *International Labour Review*, 132 (3): 407–416.
- Callund, Jonathan D. H. (1994): Description of the Social Security System in Chile. In: *Assurances*, 3: 391–415.
- Cheyre H. (1988): *La prevision en Chile ayer y hoy*. Santiago, Chile: Centro de Estudios Públicos.
- Collins, Joseph-John Lear (1995): *The Privatization of Social Security*. In *Chile's Free-Market Miracle: a Second Look*. Oakland, California: Institute for Food and Development Policy.
- Diamond, Peter (1995): *Privatization of Social Security: Lessons from Chile*. Paper prepared for the Seventh Annual Conference of the National Academy of Social Insurance. Washington, D. C. 1996. január 26.
- Diamond, Peter (1996): Proposals to Restructure Social Security. In: *Journal of Economic Perspectives*, 10(3): 67–88.
- Diamond, Peter és Salvados Valdés-Prieto (1994): Social Security Reforms. In: *The Chilean Economy: Policy Lessons and Challenges*. Barry P. Bosworth, Rudiger Dornbusch és Raúl Labán szerk., 257–357. Washington, D. C.: Brookings Institution.
- Economist Intelligence Unit: *Investing and Trading (Chile)*. 1996. február 1. *El Mercurio*, Santiago, Chile, 1996. július 17. *Estrategia*, Santiago, Chile, 1996. július 17.
- Marcel, Mario-Alberto Arenas (1992): *Social Security Reform in Chile*. Occasional Paper, 5. szám. Washington D. C.: Inter-American Development Bank.
- Merril Lynch (1996): *Savings and Investment in Latin America*. Latin American Economics, január 3.
- Mesa-Lago, Carmelo (1994): *Changing Social Security in Latin America. Toward Alleviating the Social Costs of Economic Reform*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Myers, Robert J. (1985): Privatization of Chile's Social Security Program. In: *Benefits Quarterly*, 1(3) 26–35.
- Myers, Robert J. (1996): Conversations with Robert J. Myers. Augustus.
- Myers, Robert J.: Chile's Social Security Reform, After Ten Years. In: *Benefits Quarterly*, 41–55.
- Myers, Robert J. (1996): Privatization of Social Security: A Good Idea? In: *Journal of the American Society of CLU and ChFC*, 42–46. Július.
- Provida*. Una AFP de exportación. 1996.
- Social Security Administration, Office of Research and Statistics (1995): *Social Security Programs Throughout the World*. Washington, D. C.: GPO.
- Superintendencia de Administradoras de Fondos de Pensiones (SAFP) (1995): Boletín Estadístico, 130. szám. November.
- SAFP 1995. El Sistema Chileno de Pensiones. Santiago, Chile.
- SAFP 1996. Boletín Estadístico 132. szám. Április.
- Vittas, Dmitri (1993): *Swiss Chileanpore. The Way Forward for Pensiones Reform?* The World Bank: Policy Research Working Papers, Financial Policy and System, Country Economics Department, WPS1093. Február.
- Vittas, Dmitri (1995): *Strengths and Weaknesses of the Chilean Pension Reform*. World Bank: Financial Sector Development Department. Május.